

HANDREIKING

voor het opstellen en uitvoeren van een taal- en leesbeleidsplan

Inleiding

In deze handreiking lees je hoe je als school te werk kunt gaan bij het opstellen en uitvoeren van een taal- en leesbeleidsplan. Door middel van het volgen van tien stappen kan het taalbeleid op school vorm krijgen. Deze handreiking is gebaseerd op het document '[Samenwerken aan Taalbeleid: in tien stappen naar een taalbeleidsplan](#)', ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands. Op de website www.lezeninhetvmbo.nl staan verschillende voorbeelden van scholen met een goed uitgewerkt taal- en leesbeleid.

Werken aan taal- en leesbeleid

Bij het vernieuwen en het verbeteren van het taal- en leesonderwijs op school wordt vaak gebruik gemaakt van een taal- en leesbeleidsplan. Dit is een document waarin het cyclisch proces van analyse, planning en uitvoering van taal- en leesbeleid beschreven wordt. Het taal- en leesbeleidsplan beslaat meestal een periode van vier jaar. Om zo'n beleidsplan te onderbouwen kunnen verschillende documenten gebruikt worden, zoals de opbrengsten van een brainstormsessie met collega's van het vak Nederlands, andere vakken en de schoolleiding, een '[quickscan](#)' ten aanzien van het huidige taal- en leesbeleid en een rapport van de onderwijsinspectie of de eigen school/het bestuur.

Rol van het team en de taalcoördinator

Het formuleren van het taal- en leesbeleid is een taak van het hele team. Bij elke stap die het team zet, zijn de opvattingen en wensen van alle teamleden van belang. Samen stelt het team vast welke aspecten van het taal- en leesonderwijs de komende jaren vernieuwd en verbeterd worden.

De rol van procestrekker ligt bij één of twee teamleden, die de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het vernieuwen en verbeteren van het taal- en leesbeleid hebben, bijvoorbeeld de taalcoördinator of de sectievoorzitter Nederlands in combinatie met een ander teamlid. De procestrekkers nemen initiatief, bewaken het proces, zorgen voor het verzamelen van alle gegevens en informeren en betrekken de schoolleiding bij de verschillende stappen.

Tien stappen voor het opstellen en uitvoeren van een taal en leesbeleidsplan

Hieronder staan tien stappen voor het opstellen en uitvoeren van een taal- en leesbeleidsplan. De tien stappen zijn onderverdeeld in:

- een analyse van het taalonderwijs
- opstelling van het taal- en leesbeleidplan
- de uitvoering van dit plan.

Het is niet altijd noodzakelijk om bij de eerste stap te beginnen. Bekijk waar de school staat en start bij de passende vervolgstap. Gebruik bijvoorbeeld de '[Quickscan Lezen in het vmbo](#)' om de beginsituatie in kaart te brengen.

Analyse taalonderwijs

Het is belangrijk dat er een analyse van het huidige taal- en leesonderwijs beschikbaar is, omdat het de basis vormt voor de te nemen beslissingen en vervolgstappen.

Stap 1: Aanleiding voor het taal- en leesbeleidsplan en visie op taal- en leesonderwijs.
Het team start met het beschrijven van de aanleiding voor het opstellen van het taal- en leesbeleidsplan en een visie op taal- en leesonderwijs. Dit vormt de basis voor de prioritering in het vernieuwen van het taal- en leesbeleid.

Stap 2: Beschrijven van de huidige situatie

Het team beschrijft de huidige situatie van het taal- en leesonderwijs op school. In deze beschrijving geeft het team antwoord op de volgende twee vragen:

1. Hoe ziet het lees- en taalonderwijs er momenteel uit?
2. Wat zijn de leeropbrengsten? (zowel prestatie als motivatie?)

Van belang is dat beide vragen zo concreet mogelijk worden uitgewerkt, waarbij in elk geval wordt ingegaan op leerdoelen, leerinhouden, leeractiviteiten, bronnen en materialen, rol(len) van de docent, leeromgeving, tijdsinvestering en toetsing. Zie voor meer toelichting het [curriculaire spinnenweb](#) van SLO.

De eerste vraag kan beantwoord worden met behulp van verschillende documenten:

- [Quickscan succesfactoren lezen in het vmbo](#)
- [Samenwerken aan Taalbeleid: in tien stappen naar een taalbeleidsplan](#)
Uit dit document zijn de volgende bijlagen handig om in te zetten:
 - Checklist huidige taalonderwijs
 - Oriëntatielijst taalonderwijs
 - Checklist inspectieverslag

De tweede vraag kan beantwoord worden door gebruik te maken van leeropbrengsten, zoals opbrengsten bij Nederlands en de andere vakken, leerlingvolgsysteemgegevens en examenresultaten, lesobservaties en resultaten uit leerling- en docentenquêtes.

Stap 3: Reflectie op de huidige situatie

Het team bespreekt de beschrijving van de huidige situatie. Belangrijk is dat alle teamleden de kans krijgen hun opvattingen en ideeën te delen. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van [het kaartspel 'Succesfactoren lezen in het vmbo'](#), waarbij teamleden met elkaar nagaan welke onderdelen (nog niet) geborgd zijn in het huidige taal- en leesbeleid. Een goede werkvorm waarbij alle teamleden hun inbreng hebben, is ['De stille muur'](#).

Stap 4: Oriënteren op de gewenste situatie

Het team focust zich op het nadenken over hoe de gewenste situatie eruit ziet en gerealiseerd kan worden. Onder leiding van de procestrekkers bespreekt het team de gewenste situatie voor het taal- en leesonderwijs voor de komende jaren. Ook hier is het van belang dat elk teamlid zijn inbreng heeft. Een werkvorm die daarbij kan worden gebruikt, is ['De placemat'](#), waarbij teamleden met elkaar nagaan hoe de gewenste situatie er over bijvoorbeeld een aantal jaar uitziet in concreet leerling- en docentgedrag bij Nederlands, de andere vakken en in de school. Op basis van deze opbrengsten ontstaat een lijst met prioriteiten voor het verbeteren van het taal- en leesonderwijs. Ook hier kan het kaartspel 'Succesfactoren lezen in het vmbo', waarbij teamleden de kaarten ordenen van 'hoge prioriteit' naar 'lage prioriteit'.

Opstelling plan

Stap 5: Vaststellen van prioriteiten

Uit de opgestelde lijst kiest het team een selectie van prioriteiten waaraan de komende jaren gewerkt gaat worden. Belangrijk is dat het team nagaat welke tijds- en kosteninvestering de gekozen prioriteiten vragen en wie betrokken moeten zijn en blijven.

Stap 6: Formuleren van doelen

Bij de gekozen prioriteiten formuleert het team doelen. Deze doelen worden SMART opgesteld. Dit betekent dat een doel specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden geformuleerd is en concreet leerling- en docentgedrag beschrijft. De beschrijvingen van de 'Quickscan Lezen in het vmbo' kunnen daarbij helpen.

Stap 7: Kiezen van activiteiten

Het team formuleert activiteiten om de opgestelde doelen te realiseren. De activiteiten worden zo concreet mogelijk geformuleerd. Op deze manier is realisatie van de doelen en activiteiten het beste haalbaar en evalueerbaar.

Stap 8: Vaststellen van het meerjarentaal- en leesbeleidsplan

In deze stap staat het opstellen van het activiteitenplan centraal. Per doel en activiteit wordt beknopt beschreven:

- op welke manier de activiteit wordt uitgevoerd;
- in welke periode deze activiteiten moeten zorgen voor verandering;
- wie er verantwoordelijk is voor dit doel en deze activiteit;
- welke groepen erbij betrokken zijn;
- wat het kostenplaatje van de activiteit is;
- hoe de evaluatie van de activiteit plaatsvindt.

Een voorbeeldformat voor het opstellen van een activiteitenplan staat beschreven in bijlage A van dit document.

Uitvoering plan

Stap 9: Uitvoeren en borgen

Hier begint de uitvoering en borging van het opgestelde taal- en leesbeleidsplan. Van belang is dat alle teamleden zich aan de afgesproken planning houden. Het team houdt in de gaten of de stappen in het proces volgens plan verlopen. De procestrekkers evalueren daarbij of de activiteit het gewenste resultaat oplevert.

Stap 10: Monitoren en bijstellen

Het team evalueert en stelt eventueel het taal- en leesbeleidsplan bij door evaluatie van de gestelde doelen. Evaluatie kan plaatsvinden door het stellen van de vragen:

- Welke rol heeft de taalcoördinator, de sectieleider Nederlands en/of mentor bij het bespreken van leerling- en klasresultaten met docenten?
- Wie betrekken we bij het monitoren en bijstellen van het taal- en leesbeleid?
- Hoe betrekken we deze personen binnen de school bij het monitoren en bijstellen van taal- en leesbeleid?
- Hoe bespreken we de groepsresultaten op schoolniveau in het licht van het opgestelde taalbeleid en de na te streven taal- en leesresultaten?
- Hoe bespreken we de schoolresultaten op bestuurs-/ samenwerkingsniveau met elkaar?

Meer informatie

Het document '[Samenwerken aan taalbeleid: in tien stappen naar een taalbeleidsplan](#)' bevat een uitgebreidere toelichting bij de tien stappen. Daarnaast bevat het document verschillende bijlagen die helpen bij het vernieuwen en verbeteren van het taal- en leesbeleid op school.

Op de website www.lezeninhetvmbo.nl kunt u op de [pagina 'Beleid'](#), naast deze handreiking nog meer informatie vinden die helpend is bij het opstellen van een taal- en leesbeleidsplan, zoals informatie over de referentieniveaus taal en verschillende praktijkvoorbeelden.

Literatuurverwijzing

Tomensen, M., Duerings, J. & Beek, A. van der (2009). *Samenwerken aan taalbeleid: in tien stappen naar een taalbeleidsplan*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Bijlage A: Voorbeeldformat opstellen activiteitenplan

Onderstaand schema kan uitgewerkt worden voor elk onderwerp waaraan de school wil gaan werken.

Onderwerp	Formuleer hier waaraan gewerkt wordt.
Doelen	Formuleer het doel SMART. (Specifiek – Meetbaar – Acceptabel – Realistisch – Tijdgebonden).
Doelen behaald als	Formuleer hier wanneer jullie vinden dat het resultaat behaald is.
Activiteiten en door wie	Formuleer hier welke activiteiten jullie gaan ondernemen om het resultaat te bereiken en wie hierbij betrokken zijn.
Uren/kosten	Formuleer een beraming van het aantal uren dat aan een activiteit gewerkt zal worden en maak een inschatting van de kosten.
Evaluatie	Formuleer hoe en wanneer dit onderwerp geëvalueerd wordt.

Ingevuld kan het schema er als volgt uitzien:

Onderwerp	Op onze school telt lezen mee!
Doelen	Iedereen op school weet en ervaart dat lezen ertoe doet. Zowel directie als docententeam doen moeite om structurele en spontane leesmomenen te creëren en leesplezier te bevorderen.
Doelen behaald als	<ul style="list-style-type: none">- Elke leerling weet wat de gunstige effecten zijn van veel lezen.- Veel leerlingen leren op school lezen ontspannend en plezierig te vinden.- Elke leerling in de onderbouw “één boek in de tas”.- Leerlingen begeleid worden in de mediatheek en een passend boek vinden.- Er voldoende leespakketten (boeken, tijdschriften) beschikbaar zijn die door docenten snel kunnen worden meegenomen voor (on)verwachte leesmomenen.- Elke taalsectie de beschikking heeft over voldoende boeken en boekfragmenten voor de hele klas zodat er gezamenlijk leeservaringen kunnen worden opgedaan.- Elke leerling die eerder klaar is met een opdracht of toets een leesboek tevoorschijn haalt.- We leerlingen in de gangen en kantines van de school geregeld een boek zien lezen.- Ouders ervaren dat wij een ‘leesschool’ zijn.
Activiteiten en door wie	Actie 1: Afspraken over lezen regelmatig bij leerlingen onder de aandacht brengen: directie/docententeam .

Actie 2: Gunstige effecten van veel lezen onder de aandacht brengen bij leerlingen en docenten: **werkgroep taal/sectie Nederlands/sectie Moderne Vreemde Talen.**

Actie 3: Ludieke acties die het lezen bevorderen ten minste twee keer per schooljaar per klas: **directie/ werkgroep taal/sectie Nederlands.**

Actie 4: Samenstellen en/of vernieuwen van leesoffers: **mediathecaris i.s.m. openbare bibliotheek.**

Actie 5: Aanvullen en vernieuwen van klassenboekensets: **mediathecaris.**

Actie 6: Taaldocenten en docenten van andere vakken stimuleren (klassikaal) lezen in lessen te integreren: **werkgroep taal.**

Actie 7: Zoeken naar leesmateriaal op maat voor elke leerling: **mediathecaris en remedial teacher i.s.m. sectie Nederlands.**

Actie 8: Zorg dragen voor een uitnodigende leeshoek in de mediatheek: **mediathecaris.**

Uren/kosten

Actie 1: Maandelijks onder de aandacht brengen in de les Nederlands en ten minste twee andere vakken vanuit een voorbereid en praktisch/actueel voorbeeld.

Actie 2: Minstens één keer per semester onder de aandacht brengen bij leerlingen en docenten. Geen kosten.

Actie 3: Twee keer per jaar een actie uitvoeren. Budget schoolmediatheek/bibliotheek en de sectie Nederlands.

Actie 4: In oktober en maart leesoffers samenstellen. Budget schoolmediatheek/bibliotheek.

Actie 5: In september boekensets aanschaffen. Gedurende het schooljaar verversen en aanvullen waar nodig. Budget schoolmediatheek/bibliotheek en de sectie Nederlands.

Actie 6: Tijdens studiedagen tenminste één keer per jaar een studiemiddag rondom taal/lezen. Budget bij- en nascholing.

Actie 7: Gedurende het hele jaar wanneer situaties zich voordoen. Budget schoolmediatheek/bibliotheek en sectie Nederlands.

Actie 8: Leeshoek elke twee weken bijhouden. Budget schoolmediatheek/bibliotheek.

Actie 1: Elke twee maanden monitoren of docenten Nederlands hier aandacht aan besteden. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Actie 2: Elke twee maanden monitoren of docenten Nederlands hier aandacht aan besteden. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Actie 3: Halverwege het schooljaar monitoren of acties gepland zijn. Aan het einde van het schooljaar evalueren hoe acties zijn verlopen. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Actie 4: In februari en einde schooljaar monitoren hoe het werken met de leeskoffers gaat en welke aanpassingen/vernieuwingen nodig zijn. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Actie 5: In februari en einde schooljaar monitoren hoe het werken met de leeskoffers gaat en welke aanpassingen/vernieuwingen nodig zijn. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Actie 6: Na studiemiddag uitkomsten monitoren en evalueren wat ermee gebeurt in de lespraktijk. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Actie 7: Elke twee maanden evalueren met sectie Nederlands, mediathecaris en remedial teacher. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Actie 8: Elke twee maanden gebruik van de leeshoek evalueren. Volgende evaluatie van dit onderwerp vindt plaats op [datum invullen] door de werkgroep taal.

Daarnaast wordt er, bij verschillende doelgroepen, geëvalueerd of er kennis en vaardigheden aangeboden worden om leerlingen het belang van lezen in te doen zien en hen aan het lezen te krijgen en te houden.